

Sărăcia în România post-criză: de ce nu doar austeritate

Dr. Simona Ilie Cercetător științific III

Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română

Sursa: Revista Inovația Socială, vol. 4, nr. 2/2012 (iulie-decembrie)

URL stabil: <http://inovatiasociala.ro/index.php/jurnal/article/view/139/166>

Publicată de: Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Revista Inovația Socială este o revistă online creată în cadrul proiectului „Inovația Socială - Factor al dezvoltării socio-economice”, proiect coordonat de Prof.dr. Cătălin Zamfir în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții. Această revistă utilizează politica liberului acces la conținut, pornind de la principiul conform căruia cercetarea deschisă publicului sporește schimbul global de cunoaștere. Inovația socială este o revistă electronică pe care cititorii o pot urmări pe măsură ce este scrisă și pe care o pot scrie ei înșiși. Revista va avea o apariție bianuală, dar fără a avea o dată de apariție, ci un interval în care este scrisă.. În perioada respectivă, pe platforma online vor fi publicate în timp real contribuțiile și dialogurile generate între cititori și contribuitori.

Prin accesarea articolelor din arhiva Revistei Inovația Socială indicați acceptarea termenilor și condițiilor de utilizare care sunt disponibile la adresa <http://www.inovatiasociala.ro/> care indică, în parte, faptul că puteți utiliza copiile articolelor doar pentru utilizare personală, necomercială. Vă rugăm să contactați redacția pentru alte tipuri de utilizare la adresa

inovatiasociala@gmail.com

Orice copie a materialelor din Revista Inovația Socială trebuie să conțină aceeași notă de drepturi legale, așa cum apar acestea pe ecran sau tipărite.

Sărăcia în România post-criză: de ce nu doar austeritate

Dr. Simona Ilie Cercetător științific III

Simona Ilie este cercetător științific II în ICCV, Academia Română. Este absolventă de studii economice, cu o îndelungată activitate în științele sociale, obținând titlul de doctor în știință cu teza *Inegalități în veniturile populației și politica veniturilor*. Activitatea de cercetare vizează domenii precum politica veniturilor din perspectiva bugetelor gospodăriilor, nivelul de trai, grupuri cu risc ridicat de sărăcie și piața muncii (ocuparea, relațiile la locul de muncă, economia informală). sf_ilie@yahoo.co.uk

Rezumat:

Prezentul text este o invitație la observarea specificului sărăciei din România pe fundalul crizei economice actuale. Fără să urmărească argumentarea teoretică a opțiunii ideologice potrivite pentru fundamentarea politicilor sociale românești, textul pune în discuție oportunitatea opțiunii pentru politici de austeritate în acest moment. Studiul abordează reperele necesare în înțelegerea temei: intervenția statului în politica social-economică, metodologia de măsurare a sărăciei și datele statistice rezultate pe baza acesteia. Analiza acestor date motivează de fapt tema propusă. Finalul secțiunii de analiză asociază cifrelor un tablou calitativ sintetic al specificului românesc al grupurilor vulnerabile și a politicilor care li se adresează. Secțiunea de final punctează nevoia de a nu rezuma reforma la austeritate și de a urmări, în mod egal, ținte calitative privind combaterea sărăciei și în etapa distribuției veniturilor.

Cuvinte cheie: sărăcie, grupuri vulnerabile

Abstract:

The paper invites the reader to observe the feature of the Romanian poverty having as background the current economic crisis. It is an invitation for discussing upon the adequacy of the policy of austerity in nowadays Romania, but not aims at a theoretically documented analyse on ideology governing social policies. The paper is built on the main pillars of the theme: state intervention in economic and social field, methodological aspects of measuring poverty, and poverty features in Romania. The last one motivates the topic of the paper. The final part of the analysis assigns to figures a brief qualitative description of the vulnerable groups as well as policies addressed to them. In the end there is an explicit option for thinking antipoverty policies in the income distribution phase as well and for not resuming reforms at austerity measures.

Key words: poverty, vulnerable groups

Argument. În privința nivelului de trai, România s-a plasat constant, în ultimele două decenii, pe ultimele locuri în ierarhia europeană. Cu toate acestea, cele mai recente tendințe naționale privind politica de protecție socială au urmat calea austerității, argumentată mai ales prin intenția de a repara sau a evita inechități sociale. Studiul de față pornește de la analiza secundară a datelor privind profilul sărăciei în România disponibile în statistica Eurostat și pune în discuție dacă această opțiune va avea efecte pozitive asupra nivelului de trai.

Intervenția în combaterea sărăciei

Nivelul de trai este rezultat atât al nivelului de dezvoltare economică națională, cât și al modului în care statul intervine în susținerea cetățenilor săi aflați în situații de dificultate, ca și în stimularea economiei în ansamblu. Intervenția statului în economie și societate nu este o reminiscență comunistă sau o naivitate, care-și propune asigurarea bunăstării cetățenilor.

Istoria gândirii economice identifică dezideratul intervenției statului în economie în urmă cu aproape jumătate de secol, prin măsuri protecționiste și de orientare spre anumite ramuri economice (Iovănescu&Done, 2006). De dată mai recentă, asumarea responsabilă a riscurilor sociale la care sunt expuși cetățenii săi definește obiectivul statului bunăstării. În viziunea statului bunăstării, la modelul căruia subscriu în prezent statele europene și nu numai, statul își asumă un rol activ în bunăstarea cetățenilor, ca și în dezvoltarea lor personală și profesională, prin măsuri și mecanisme considerate, social, juste. Aceste măsuri definesc sistemul de protecție socială, dar principiile care stau la baza lor se propagă și în alte politici publice.

Primele inițiative ale statului bunăstării modern nu aparțin unor țări socialiste, ci au încercat să propună soluții sociale la situații de criză ale pieței în Germania (modelul asigurărilor sociale al lui Bismark), SUA (modelul keynesian) sau Marea Britanie (raportul Beveridge) (vezi și Waddan, 1997).

De-a lungul ultimelor două decenii atât economia, cât și protecția socială românească au suferit un fenomen de destructurare, procesul de construcție fiind fragmentat, inconsecvent strategic și, având în vedere locul României în statisticile socio-economice internaționale în acest răstimp, ineficient. Tendința

generală a fost de dereglementare și de detașare de orice demers de natură sau scop colectiv.

În acest răstimp, economia a fost în general în descreștere, cu excepția a 8 ani (2001-2008), din care despre a 2-a jumătate se acceptă în prezent că a fost de creștere nesustenabilă. Ultimii 3 ani au fost, din nou pentru România, ani de descreștere economică, de apel la împrumuturi internaționale și la modele restrictive de intervenție a statului.

Perspectiva integrării europene a adus o amprentă proprie măsurilor de reformă economică și socială, sistemul de protecție socială fiind profund marcat. Direcția comună de reformă, propusă prin MDC tuturor statelor membre, a fost susținerea obiectivului incluziunii sociale, intervenția focalizată pe grupuri vulnerabile, flexibilitate, solidaritate. Aceste principii au derivat din specificul și tendințele recente ale pieței muncii și caracteristicile demografice și sociale și s-au regăsit în toate sectoarele atinse de reformă.

În ultima decadă, toate sectoarele politicilor sociale românești au trecut prin procese de reformă, într-un efort de adaptare la noile condiții social-economice naționale, dar și a tendințelor internaționale, din păcate fără coerență sistemică, într-un amalgam de argumente ideologice, finanțarea externă impunând în cele din urmă regulile.

Schimbările în dinamica prestațiilor sociale au tins să se subordoneze obiectivului responsabilizării cetățeanului pentru propria bunăstare, dezideratul incluziunii sociale părând plasat de facto la nivel individual.

În domeniul serviciilor sociale s-a deschis drumul colaborării stat-privat prin reglementarea cooperării departamentelor locale de asistență socială cu ONG-urile de profil; este mai degrabă un drum deschis, încă fără rezultate consistente sustenabile.

În documentele strategice și programatice au fost prea des invocate cerințele internaționale și prea rar expertiza și specificul național.

Măsurarea sărăciei în România

Nivelul de trai este evaluat în prezent printr-o metodologie de tip relativ, ca procent din populație al cărei venit se situează sub pragul de 60% din venitul median național (RSR). Se calculează astfel sărăcia monetară, pre și post transferuri sociale, pe grupe de vârstă, categorii socio-economice sau arii teritoriale, raportat la situația medie a grupului/ zonei/ țării respective, fără referire la trebuințele/ așteptările de consum ale populației. Nu importă deci cât de multe sau de puține din trebuințele de consum curent ale populației se pot acoperi la acest nivel al veniturilor, fiind mai degrabă o secvență fotografică a modului în care sunt distribuite veniturile în societate.

Indicatorul de venit luat în calcul este venitul disponibil net al gospodăriei pe adult echivalent, ceea ce înseamnă că este un indicator al venitului monetar al gospodăriei. Indicatorul s-a propagat odată cu integrarea europeană, fiind o metodă ușor aplicabilă la nivel național, cu transparență acceptabilă, care permite comparații internaționale. S-a optat pentru valoarea mediană, și nu pentru cea medie, pentru că ea reprezintă punctul din distribuția veniturilor care împarte populația în jumătate: 50% din veniturile individuale se găsesc sub nivelul median și 50% peste. Mediana veniturilor populației este mai mică decât media veniturilor. "Adultul echivalent" este o convenție care urmărește să țină cont de economia din consumul populației (economia de scală), care se face prin locuirea laolaltă a mai multor persoane într-o aceeași gospodărie. "Economiiile" vin din consumul în comun al unor produse, cum ar fi cele electrocasnice, veselă, locuință, mobilier, haine păstrate de la un copil la altul, specificul dat de vârstă etc. Scala de echivalență folosită este: 1 pentru primul adult, 0,5 pentru următorii adulți și 0,3 pentru copiii sub 14 ani inclusiv (INS, 2010). Astfel, o familie formată din 2 adulți cu un copil va fi formată din 1,8 adulți echivalenți.

Până la momentul adoptării acestei metodologii, unitare în cadrul UE, estimarea nivelului de trai în România se făcea în baza unei metode de tip normativ (RSN), care lua în calcul nevoia (stabilită prin normative de consum) și obiceiul de consum al populației (dată de structura de consum a gospodăriilor aflate în partea inferioară a distribuției veniturilor) (BM&all, 2007). Cu aceste nevoi, și nu cu nivelul median de venit din societate, era comparat nivelul individual. Indicatorul exprimând consumul a fost de această dată cheltuiala curentă și nu venitul gospodăriei, și lua în calcul și o estimare a consumului din resurse proprii (autoconsumul). Scala de echivalență pentru determinarea adultului echivalent era de asemenea diferită, considerată mai potrivită specificului românesc. În baza acestei metode datele statistice arată o scădere accentuată a sărăciei între 2000 și 2009 (de la 35,9% la 4,4%) și o creștere a sărăciei, până la 5,2%, în 2010 (MMFPS, 2009 și 2010).

Statistici oficiale făcute public în baza metodei de tip normativ sunt disponibile numai până în 2008-2009. Acestea au surprins o dinamică diferențiată a nivelului de trai între urban și rural, ca și segmente de populație persistent larg atinse de sărăcie. RSN în rural a scăzut între 2000 și 2008 de aproape 5 ori în timp ce în urban a descrescut de 11 ori. Un segment de asemenea vulnerabil au constituit grupele de vârste tinere, adică acelea care prin natura lor cresc cheltuielile gospodăriei fără o adiție comparabilă de venit. În situația cea mai favorabilă s-au aflat salariații, Regiunea București-Ilfov și Centru. Pensionarii s-au regăsit la nivelul parametrilor naționali.

Trecerea la metodologia agreată european (RSR) a permis o abordare comparativă transnațional, cu prețul întreruperii continuității indicatorilor naționali tradiționali ai sărăciei.

Dinamica ratei sărăciei de tip normativ, % - grupuri vulnerabile

RSN	2000	2006	2008
Total	35,9	13,8	5,7

Rural	47,8	22,3	9,8
Urban	25,9	6,8	2,3
Lucrător pe cont propriu neagricol	50,1	23,4	13,7
Lucrător pe cont propriu în agricultură	57,3	32,4	15,8
Etnici romi	83,0	57,8	31,1
Reg. NE	48,5	20,1	8,5
Reg. SV	34,5	19,0	7,9

Sursa: CASPIS/INS; MMFPS, 2009;

Grupuri de risc: România în context european

Indicatorii de venit ne plasează pe ultimul sau penultimul loc european: salariul minim (2012: 162 euro/lună), salariul mediu (în industrie, construcții și servicii), PIB per capita și, previzibil, valoarea pragului de sărăcie relativă (2010: 279,6 lei/lună/adult echivalent) sunt pe poziție codașă în UE.

Intervenția statului în protecția veniturilor salariale este scăzută, comparabilă¹ opțiunii unui stat eminentemente liberal (SUA; raportul față de salariul mediu). Riscul de sărăcie al salariaților din România este sub media europeană, dar nu aproape de poziția favorabilă a Finlandei. Și în cadrul salariaților se pot identifica subgrupe vulnerabile, cum ar fi salariatul din sectorul privat, cu salariu constant sub cel din sectorul public (INS/Tempo).

Poziția României în UE în raport cu indicatori relevanți pentru nivelul de trai

¹ Anul 2010 pentru care se face comparația transnațională este singurul din ultimii 10 ani în care România nu a procedat la ajustarea anuală a salariului minim pe economie. În anul 2010, alte 7 țări europene s-au aflat în această situație.

Indicator	2007	2008	2009	2010	Valori maxime și minime europene în ultimul an disponibil
Venit median / adult echivalent (euro)/an	1658	1953	2162	2037	RO min; Luxemburg max = 32333

Indicator	2007	2008	2009	2010	Valori maxime și minime europene în ultimul an disponibil
RSR post transfer	24,8	23,4	22,4	21,1	RO max; CZ min = 9,0%
Salariul mediu în industrie și construcții (estimații)	-	-	5483	5689	Danemarca max = 55707 Euro; Bulgaria min = 4361 Euro
Salariul minim ca % din cel mediu (ind., constr., servicii)	-	30.1	33.3	32.3	Turcia max= 50% (Slovenia, Malta, Luxemburg 46-47%); SUA min =32,1%
Sărăcia salariaților 16-64 ani	-	-	4,9	5,3	Lituania max = 10,7%; Finlanda min = 2,0%, RO sub medie UE 27, NSM12
Sărăcia populației ocupate	18.5	17.7	17.9	17.3	RO max; R. Cehă min = 3,7%
Sărăcia populației ocupate nesalariate 16-64 ani	-	-	55.2	50.9	RO max; Ungaria min = 7,0%
Rata șomajului (BIM)	6,4	5,8	6,9	7,3	Spania max= 20%; Norvegia min = 3,5% (Austria, Olanda = 4,4)
Sărăcia vârstnicilor, 65+	30.6	26.0	21.0	16.7	Cipru max= 45,2%; HU min = 4,1%
Rata de înlocuire a câștigurilor 50-59 ani prin pensii 65-74 ani	0.43	0.49	0.55	0.65	Franța max = 0,68; Cipru min = 0,35
% persoane 65+ în sărăcie	30.6	26.0	21.0	16,7	Cipru max = 45,2% (Bulgaria 32,2%); Ungaria min = 4,1%
Sărăcia copiilor, sub 16 ani	33.5	32.4	32.8	31.3	RO max; Danemarca min = 10,7%
Gini	37.8	36.0	34.9	33.3	Letonia/Lituania max 36-37; Norvegia min = 23,6
Veniturile celor mai săraci 20% (prima quintilă de venit) %	5.6	6.0	6.1	6.6	R. Cehă, Ungaria max = 10,1%; Spania min = 5,8%

Indicator	2007	2008	2009	2010	Valori maxime și minime europene în ultimul an disponibil
total venituri ale populației					
venituri guvernamentale publice % din PIB	35.3	33.6	32.1	34.0	Norvegia max = 57,1%; Slovacia min = 32,3%
Cheltuieli pentru protecție socială, % din PIB	13.5	14.2	17.1	-	Danemarca, Franța max = 33%; Letonia min= 16,8%
Cheltuieli pentru pensii, % din PIB	6,4	7,6	9,4	-	Italia max = 16%; Slovacia, Letonia, Islanda min ~8,4%
Deprivare materială severă % din total populație	36.5	32.9	32.2	31.0	Bulgaria max = 35%; Luxemburg min = 0,5; Cipru, Elveția min= 4%, Suedia =5.8%
% populație în gospodării cu ocupare scăzută	8.4	8.2	7.7	6.8	Croația max = 15% (M. Britanie = 13%)
% populație cu risc de sărăcie sau excluziune socială	45.9	44.2	43.1	41.4	Bulgaria max = 41,6% ; R. Cehă min = 14,4% (Suedia, Olanda~15%)

Sursa: Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>

România are rate ale șomajului relativ scăzute, dar aceasta se datorează definiției uzitate în metodologia europeană (definiția BIM), care ne plasează artificial pe această poziție convenabilă. Ocuparea non-salarială duce România în cea mai defavorabilă poziție europeană, una din două astfel de persoane aflându-se sub incidența sărăciei. Situația este consistentă cu dinamica RSN, care identifica lucrătorii pe cont propriu (parte semnificativă a ocupării nesalariate) drept cel mai vulnerabil segment în raport cu nivelul de trai. Trebuie remarcat că, opus României din perspectiva acestui indicator, se situează două țări care au parcurs și ele drumul tranziției la economia de piață, dar care au reușit să asigure prin statutul de ocupat o protecție eficientă în relație cu sărăcia.

Pentru a putea fi considerat șomer trebuie să nu fi lucrat într-o perioadă de referință de o săptămână anterioară anchetei, să fie dispus să înceapă o muncă pe cont propriu sau ca angajat în următoarele două săptămâni și să fi căutat activ (prin acțiuni specifice) loc de muncă în luna care se încheie cu săptămâna de referință.

Într-o piață a muncii ne-flexibilă, cum este cea românească, cu larg sector informal (munca zilieră și ocazională, agricolă și non-agricolă, agricultura de subzistență larg prezentă), aceste condiții sunt dificil de îndeplinit. Așa se explică nu doar ratele scăzute ale șomajului, dar și vulnerabilitatea ridicată a ocupării nesalariate în relație cu sărăcia.

Spre exemplu, pentru minoritatea de etnie romă din România ocuparea informală este considerată responsabilă pentru cele mai mici rate ale șomajului BIM la nivel european (24% față de 64% în Slovacia): aprecierea subiectivă a romilor privind propriul statut ocupațional îi plasează într-o nedorită poziție de top (aprox. 80%), în vecinătatea Slovaciei și Bulgariei (UNDP, 2002).

Locuirea în rural determină în cvasi totalitate ocuparea nesalariată în agricultură, independentă sau ocazională. În foarte mică măsură (mai ales tineri, sub 40 ani) lucrează în urbanul învecinat. Populația este marginal ocupată în mici activități antreprenoriale non-agricole (service auto, mic comerț) și mai rar este salariată. În acest ultim caz este în genere vorba despre companii cu sediul în rural - în cazul localităților aflate în proximitatea urbanului -, în servicii publice sau administrația locală. Salarizarea în sectorul agro-zoo-silvic este puțin extinsă și este în medie cu aproape 30% sub media națională (în 2000, 2008; INS). Un specific al ruralului românesc actual este dominația populației de vârsta a 3-a, infrastructură extrem de deficitară (servicii publice și căi de acces), fragmentarea excesivă a terenurilor, munca de oportunitate (sezonieră și zilieră), terenul nelucrat și valorificarea redusă a potențialului productiv (ex: aruncarea laptelui în lipsa posibilității de valorificare industrială, închiderea/ abandonarea fermelor de animale/ pomicole și, în general, restrângerea activității la ceea ce poate lucra familia). Dereglementarea urmărită prin trecerea la economia de piață nu a propus nimic în schimb, abandonând economia rurală unui capitalism primitiv, cu largă expunere în fața arbitrarului. Integrarea în UE a impus o nouă competiție și reguli larg inaccesibile gospodăriei rurale românești.

Minoritatea de etnie romă este larg afectată de sărăcie, combinând multiple vulnerabilități. Cea mai pregnantă caracteristică este nivelul scăzut de calificare: 25% din populația de peste 16 ani nu știe să scrie și să citească, 77,3% au un nivel de școlarizare care nu le permite nicio calificare formală, având cel mult gimnaziul (Soros/ICCV, 2010). La acestea se adaugă o subocupare accentuată a femeilor atât față de situația națională, cât și față de gradul de ocupare al bărbaților romi (datorat nu atât căsătoriilor premature, cât rolului tradițional asociat femeii - de îngrijire a copiilor și casei, ajutor acordat soțului în activitatea de producție în cazul meseriilor tradiționale și vânzarea produselor astfel rezultate). Prin urmare accesul pe piața muncii este - pe scară largă - la locuri de muncă marginale și ocazionale, rolul susținerii financiare revenind adesea numai capului de familie. Paradoxal poate, în baza acestui motiv sunt refuzate locuri de muncă recompensate la salariul minim - cel accesibil la nivelul de calificare de bază - ca și cursuri de calificare pe durate lungi în sezonul muncilor ocazionale, agumentând că acestea nu rezolvă problema financiară a familiei². Sunt de preferat în aceste condiții oportunitățile economiei informale (chiar dacă fluctuante) adăugate drepturilor de protecție socială.

---

² În anul 2010, așteptările bărbaților pentru un loc de muncă permanent de 8 ore pe zi ajungeau la 1000-1200 RON/ lună (Soros/ICCV, 2010)

Meseriile tradiționale sunt un debușeu, de asemenea ocazional și subvalorificat, de obținere a veniturilor, practicat mai ales de persoane peste 45 de ani. O altă caracteristică a relației cu piața muncii este specificul semi-nomad și atragerea copiilor de ciclu secundar în activitățile sezoniere ale adulților (de unde și abandonul școlar frecvent în această etapă de școlarizare). Studiul din 2010 a arătat și că ocuparea în cazul minorității rome a fost sensibilă la creșterea economică (debutul târziu în muncă, a celor peste 25 de ani, dar și activarea meseriilor tradiționale).

În afara subocupării, minoritatea etnică romă cumulează, în mare parte derivând din acest aspect, și alte vulnerabilități cronicizate: locuire în condiții precare, probleme de sănătate.

Alocația pentru copii, cu caracter universalist, a descrescut în timp în termeni reali, fiind integrată după 2004 într-un sistem complex de suport familial (alocații suplimentare și complementare focalizate pe familiile cu venituri mici sau monoparentale, diferențiate după numărul de copii; programul "Cornul și laptele"; prestații financiare ocazionate de maternitate; limitarea minimală a indemnizației de maternitate la nivelul salariului minim, dublate până în 2011, de cea mai lungă perioadă legală a concediului pentru creșterea copilului din spațiul european).

Cu toate acestea, similar RSN, RSR identifică și copiii în situație înalt vulnerabilă la sărăcie, la cote maxim europene: prezența copiilor este mai ridicată în familiile de la baza distribuției veniturilor (cele cu veniturile mici) și mai scăzută pe segmentul veniturilor mari. Riscul de sărăcie al familiei cu copii crește cu numărul de copii în întreținere și scăderea ponderii salariaților în familie. În 2009, rata de sărăcie a familiilor cu 2 adulți și 3 copii în întreținere atingea 56,3%, iar a familiilor monoparentale 35,3% față de 23,4% total național (INS, 2010). Migrația pentru muncă în străinătate a intensificat disoluția familială, expunând copiii unui nou tip de risc. Familiile cu copii cumulează practic riscul datorat cheltuielilor suplimentare aferente, care dublează reducerea veniturilor permanente, ca și riscul de sărăcie al ocupării.

Riscul de sărăcie al pensionarilor nu a fost nicicând, în ultimii 10 ani, între cele care au atras atenția. Mai mult, riscul de sărăcie a fost în notabilă scădere în anii post criză (prin introducerea pensiei minime, indexări, intervențiile de tipul impozitării vizând segmentul de pensionari cu pensie peste cea medie). De asemenea, rata de înlocuire a câștigurilor prin pensii este între cele mai favorabile la nivel european (fiind depășiți doar de Franța)³. Având în vedere că statutul de ocupat în România, per ansamblu, protejează cel mai slab la nivel european față de riscul sărăciei, rata ridicată de înlocuire este expresia unei politici dedicate intensive de protecție socială în contextul eșecului economic.

Cu toate acestea cheltuielile sociale pentru pensii se află sub media europeană, apropiat de cele mai mici valori, în timp ce cheltuielile pentru servicii

³ Pentru grupele de vârstă ale indicatorului se iau în calcul doar veniturile celor care au avut pe întreaga durată a ariei de vârstă statutul precizat (ocupat, respectiv pensionar).

specifice de întreținere (la domiciliu sau în centre de îngrijire) sunt și ele între cele mai scăzute (0,04% din PIB similar Bulgariei, peste Luxemburg sau Cipru - 0%, dar departe de Ungaria - 0,32% sau Suedia, liderul care alocă 2,33% din PIB în acest sens).

Vârsta în sine este un factor de risc, aproximativ 1 din 3 persoane singure peste 65 ani aflându-se în risc de sărăcie (2009).

Alte grupe înalte expuse riscului de sărăcie sunt mai puțin vizibile, dar toate își datorează riscul dificultăților pe care le au în relație cu piața muncii. Între acestea

- persoanele cu handicap: în 2010 rata de angajare a persoanelor adulte cu handicap din evidența ANPH/MMFPS era sub 5%.
- tineri care părăsesc instituțiile de ocrotire, prin lipsa locuinței, calificare necorespunzătoare cu cerințele pieței muncii, dar și alte forme de comportament impropriu⁴ în relație cu aceasta (ne-prezentarea zilnică la locul de muncă, ne-respectarea regulilor, a ierarhiei și neîndeplinirea responsabilităților), așteptări salariale ridicate
- persoane care părăsesc sistemul privativ de libertate, datorită neîncrederii în forțele proprii, deopotrivă cu neîncrederea societății
- persoane victime ale violenței, abuzului, traficului
- persoane victime ale consumului de drog⁵.

Este adesea invocată discriminarea pe piața muncii însă în multe situații non-angajamentul față de grupurile vulnerabile vine din vulnerabilitatea ridicată a angajatorilor pe piață, care prin evitarea persoanelor din grupuri vulnerabile încearcă să evite expunerea la costuri suplimentare.

Există fără îndoială și alte tipuri de vulnerabilități – pierderea locuinței urmare a calamităților naturale sau a escrocheriilor, boli cronice sau accidentări, dar și acestea se agravează dat fiind echilibrul financiar precar preexistent.

Distribuția veniturilor populației din România indică o inegalitate între cele mai ridicate între țările UE. Din nou, opus nouă regăsim R. Cehă și Ungaria, unde cei mai săraci 20% dispun de cel mai mare procent din venitul disponibil în societate⁶ aferent acestui segment de populație. Schimbarea modului de calcul a

⁴ Acest tip de probleme se întâlnește și în cadrul altor grupuri vulnerabile – persoane cu handicap, persoane de etnie romă.

⁵ Concluzia se bazează pe un set de interviuri calitative ocazionate de cercetări realizate în 2010-2011 (vezi bibliografia).

⁶ O distribuție egală a veniturilor ar presupune ca fiecare persoană din societate dispune de același procent din venitul disponibil în societate (Gini = 0). La cealaltă extremă, de inegalitate absolută o singură persoană ar deține de toate veniturile disponibile în societate (Gini =1). Astfel de situații sunt doar teoretice, valorile reale ale Gini variind în

indicatorului nu permite comparații față de momentul 2000; tendința însă a fost de creștere a inegalității până în anul 2006 și de descreștere ulterior.

Transferurile sociale (monetare și nu numai) sunt prin natura lor atenuatoare de inegalitate (prin furnizarea de venituri – pe criterii acceptate ca juste în societate - celor care nu le dobândesc în etapa distribuției). Uzanțele europene actuale nu includ în calculul inegalității autoconsumul. Adiția lui este de asemenea de natură a atenua inegalitatea (prin adăugarea unui venit relativ omogen ca nivel unui segment larg de populație). Dinamica indicelui Gini, cu și fără autoconsum, în România a arătat că în anii de creștere economică a scăzut efectul atenuator al acestei surse de venit. Deși din perspectiva nivelului de trai este o sursă de atenuare a sărăciei, apelul la autoconsum pe scară largă nu este indicatorul unei economii moderne, motiv pentru care este o sursă ignorată în comparațiile internaționale.

În absența autoconsumului, inegalitatea distribuției veniturilor din România este depășită doar în Letonia și Lituania, plasându-ne la un nivel comparabil cu o țară de asemenea deschisă spre liberalism (Marea Britanie). Responsabilă pentru nivelul de inegalitate nu este doar sorgința liberală a politicii guvernamentale, ci și accesul inechitabil, destructurat, netransparent social la resurse și oportunități de venit. Orice proces de tranziție este prin natura lui sursă de creștere a inegalităților de venit. De asemenea, inegalitatea nu este criticabilă în sine, ci în relație cu gradul de deprivare materială a celor aflați la baza distribuției veniturilor.

Paleativ la lipsa criteriilor normative de estimare a sărăciei UE apelează la doi indicatori complementari non-monetari: deprivarea materială severă și locuirea în gospodării cu rată scăzută a ocupării.

Primul dintre acești indicatori reflectă procentul de populație care nu poate acoperi cel puțin 4 dintre cele 9 cerințe considerate firești în societatea actuală: plata chiriei și a facturilor de utilități, păstrarea unei temperaturi adecvate în locuință, posibilitatea de a face față unor cheltuieli neprevăzute, consumul de carne, pește sau proteină echivalentă la două zile, concediu de o săptămână în afara casei, un autoturism, mașină de spălat rufe, un TV color, un telefon. Din această perspectivă România se află pe penultimul loc european, surclasând doar Bulgaria.

Cel de-al doilea indică procentul de populație (0-59 ani) locuind în gospodării în care, în anul anterior, adulții (18-59 ani) au lucrat sub 20% din potențialul lor de muncă; din nou, un indicator al ocupării plasează România pe un loc neîngrijorător, sub media europeană.

Persoanele aflate în risc de sărăcie (RSR) sau într-una din situațiile descrise de indicatorii non-monetari amintiți anterior definesc indicatorul complex – procentul de populație cu risc de sărăcie și excluziune socială. O persoană se poate afla într-una sau mai multe dintre situațiile acoperite de indicatorul complex. Pe baza acestor evaluări rezultă că 41% din populația României, cel mai mare procent la nivel european, apropiat Bulgariei, se află în situații de dificultate materială (Eurostat, 2012).

---

lume între 0,21 (țări nordice, fost comuniste în perioada comunistă) și 0,74 (1993, Namibia) (site BM, Eurostat).

***

Recentele tendințe românești din sfera sistemului de protecție socială au subscris opțiunii de austeritate, de diminuare a funcției sociale a statului. Deși efectul urmărit a fost echilibrarea bugetară, la nivel declarativ a prevalat argumentul reparării inechităților (inter-categorii ocupaționale, abuzul de încredere în apelul la beneficii sociale). În termeni de nivel de trai efectul asumat a fost de accentuare a stării de sărăcie sau cel puțin de precarizare a resurselor gospodăriei în așteptarea unui reviriment economic.

Metodologia națională de măsurare a sărăciei a arătat că segmentele de populație cel mai grav afectate de sărăcie în anul 2000 au continuat să se afle în această situație și în 2008. Creșterea economică a adus cu sine îmbunătățirea generală a nivelului de trai, fără ca politici social-economice operante în acest răstimp să fi dus la îmbunătățirea cu prioritate a grupurilor cu risc ridicat de sărăcie. Chiar dacă unele dintre acestea sunt general vulnerabile, prezentând caracteristici defavorizante în relație cu piața muncii, regăsim între grupurile surprinzător de înalt expuse sărăciei populația rurală, salariații sau lucrătorii pe cont propriu. În cazul lor, dezbaterile, mai mult sau mai puțin convingător justificate ideologic, pe tema sumei meritoriu de alocat, a contextului familial sau a gradului de deprivare necesar pentru eligibilitatea la intervenția protectivă sunt irelevante.

Profilul sărăciei din România zilelor noastre este, în sine, argumentul care pune accentul procesului de combatere a sărăciei în sfera economică. Cu alte cuvinte, și dacă limitările bugetare nu ar fi oferit un argument pentru austeritate, reducerea gradului de sărăcie în România ar fi așteptat măsuri care să țintească grupele active de muncă: vitalizarea economiei locale în zona rurală, o dezvoltare strategică regională a economiei naționale, încurajarea antreprenoriatului autohton pentru funcționarea lui la parametri sustenabili pe termen lung, protejarea și promovarea avantajelor relative de țară, o mai bună colectare a veniturilor la bugetul național. Este nevoie de o abordare holistă, la baza căreia să se afle un sistem fiscal și o administrație în sprijinul cetățeanului; acesta nu înseamnă facilități fiscale, ci impozitare stimulatorie/protectivă pentru obiectivele economice naționale, transparență, flexibilitate, dialog real (vertical și orizontal), ca și creșterea capacității și inițiativei instituționale locale.

Fără îndoială sistemul de protecție socială se află în fața propriilor provocări, afectat fiind de ritmurile temperate de creștere (dacă nu chiar descreștere) economică, de proliferarea formelor cu timp parțial de ocupare, de dinamica demografică și migratorie a populației românești. Retragerea statului din funcția sa socială nu este implicit eficientă pentru economie sau din perspectiva nivelului de trai. Eficiența sa depinde de modul în care mecanismele protective formează un sistem coerent inter-sectorial și inter-categorii socio-economice, rezonant cu contextul social-economic.

După aproape două decenii în care am urmărit adaptarea protecției sociale românești la "economia de piață", la recomandările UE sau ale altor instituții internaționale este momentul să ne propunem explicit proiectarea unei platforme sociale românești. Dincolo de echilibrele macro-economice de moment, forța motrice a politicilor sociale și economice ar trebui să o constituie mai puțin tendințele internaționale și mai mult obiective naționale pe termen mediu și lung. Un set de criterii, larg agreate și aplicate în sfera economică și cea socială ar trebui să fundamenteze formularea politicilor și formelor de intervenție socială într-un sistem coerent și unitar, sustenabil pe termen mediu și lung.

Bibliografie și surse de date

Iovănescu, I., Done I. - Studii și cercetări de istorie a gândirii economice, Expert, București, 2006

Soros/ ICCV, Legal și egal pe piața muncii, București, 2010

UNDP, Avoiding The Dependency Trap. Cross Border Study, Bratislava, 2002

Waddan A., The Politics of Social Welfare, Biddles Limited, 1997

Banca Mondială/ MMFPS/ INS, România: raport de evaluare a sărăciei. Programul de asistență analitică și consiliere. Anul fiscal 2007, București, Noiembrie 2007

INS, Dimensiuni ale incluziunii sociale în România, 2010

MMFPS, Direcția Programe Incluziune Socială - Raport privind incluziunea socială în România, 2009. Considerații preliminare, 2009

MMFPS, Informare privind indicatorii de incluziune socială corespunzătorii anului 2010, 2010

Eurostat, Newrelease, Eurostat Press Office, 2012
<http://europa.eu/rapid/pressReleases>

CASPIS/INS - statistici CASPIS pe baza datelor INS din Ancheta Bugetelor de Familie, anul 2000 (CASPIS - Comisia Anti-sărăcie și Promovarea Incluziunii Sociale)

INS, Anuarul statistic al României, anii 2000 și 2008

Date ale INS, Tempo <https://statistici.insse.ro>

Date Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal>

Date ale Băncii Mondiale, <http://econ.worldbank.org/>;
<http://data.worldbank.org/>

Legea 52/2011 privind exercitarea unor activități cu caracter ocazional desfășurate de zilieri

Date calitative prin interviuri cu unități active în sfera economiei sociale, în cadrul unor proiecte de cercetare precum:

- a. "INTEGRAT! Resurse pentru femeile și grupurile roma excluse social" 2011, proiect finanțat FSE, POSDRU 2007-2013, "Investește în oameni", realizat de Fundația Catalactica, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Fundația Pro-Vocație, în regiunile București-Ilfov și Sud-Est
- b. "PROMETEUS. Promovarea economiei sociale în România prin cercetare, educație și formare profesională la standarde europene", 2011, proiect finanțat FSE, POSDRU 2007-2013, "Investește în oameni", coordonat de FRDS având ca parteneri UB, ICCV și CNPS
- c. "Avantajele și dezavantajele UPA ca soluție pentru creșterea ocupării persoanelor cu handicap", 2011, cercetare calitativă independentă realizată de către autor, în București și Brașov